

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فابرابری و ستم جنسی

از دیدگاه اسلام و فمینیسم

حسین بستان (نجفی)

بزهشگاه حوزه و دانشگاه

بهار ۱۳۸۷

بستان، حسین

نابرابری و ستم جنسی از دیدگاه اسلام و فمینیسم / حسین بستان (نحقی) - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۲.

۱۴۰ ص. (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۷۷. علوم اجتماعی؛ ۹)

ISBN: 964-7788-14-2 ریال ۸۰۰۰

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. [۱۳۴]-۱۳۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.

نمایه.

چاپ دوم: ۱۳۸۵، بها ۱۰/۰۰۰ ریال. چاپ سوم: ۱۳۸۷، بها ۱۲/۰۰۰ ریال.

۱. تبعیض جنسی علیه زنان. ۲. فمینیسم - مطالعات تطبیقی ۳. زنان - مسائل اجتماعی و

اخلاقی - جنبه های مذهبی - اسلام. الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. ب. عنوان.

۳۰۵/۴۲

ن ۲ ه ب / ۱۳۳۷ HQ

م ۸۲ - ۲۵۷۰۳

کتابخانه ملی ایران

نابرابری و ستم جنسی از دیدگاه اسلام و فمینیسم

مؤلف: حسین بستان (نحقی)

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه (شماره انتشار: ۷۷؛ علوم اجتماعی: ۹)

حروفچینی و صفحه آرایی: اداره نشر و ویرایش پژوهشگاه

چاپ سوم: بهار ۱۳۸۷

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم - مؤسسه چاپ زیتون

قیمت: ۱۲۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: بلوار محمّد امین(ص)، ابتدای بلوار جمهوری اسلامی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه ☎ تلفن: ۲۱۱۱۱(۰۲۵۱) انتشارات ۲۹۰۶۰۳۰

نمبر: ۲۱۱۱۲۲۲ و ۲۹۰۹۲۱۰، ص. پ. ۲۷۱۸۵۲۱۵۱ ☐ تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، نبش کوی اسکو ☎ تلفن: ۶۶۴۶۰۹۳۵۰۶

www.pub-hu.com

فهرست مطالب

۷ سخن پژوهشگاه
۹ پیشگفتار

فصل اول: کلیات

۱۱ طرح مسأله
۱۲ اهمیت و ضرورت موضوع
۱۳ اهداف تحقیق
۱۴ مروری بر روند موضوع
۲۰ مروری بر تحقیقات و ادبیات بحث
۲۹ روش تحقیق و بررسی
۳۱ سؤال‌های تحقیق

بخش اول: نظریه‌ها

فصل دوم: نظریه‌های فمینیسم

۴۰ ۱. فمینیسم لیبرال
۴۱ ۱ - ۱. مری ولستون کرافت
۴۲ ۱ - ۲. هریت تیلور
۴۲ ۱ - ۳. بتی فریدن
۴۳ ۱ - ۴. ارزیابی
۴۳ ۲. فمینیسم مارکسیست
۴۵ ۲ - ۱. فردریش انگلس
۴۶ ۲ - ۲. میشل بارت

۴۷	۲-۳. ارزیابی
۴۸	۳. فمینیسم رادیکال
۴۹	۳-۱. شولامیت فایرستون
۵۱	۳-۲. آن اوکلی
۵۲	۳-۳. کیت میلنت
۵۲	۳-۴. مری دیلی
۵۳	۳-۵. مری آیرین
۵۴	۳-۶. ارزیابی
۵۵	۴. فمینیسم سوسیالیست
۵۶	۴-۱. هایدی هارتمن
۵۸	۴-۲. جولیت میچل
۵۸	۴-۳. ایریس یانگ
۵۹	۴-۴. ارزیابی
۵۹	۵. فمینیسم اگزیستانسیالیست
۵۹	۵-۱. سیمون دوپوار
۶۲	۵-۲. ارزیابی
۶۲	۶. فمینیسم روانکاوانه
۶۲	۶-۱. زیگموند فروید
۶۳	۶-۲. نانسی چودروف
۶۵	۶-۳. دوروتی دینرشتاین
۶۶	۶-۴. ارزیابی
۶۸	۷. فمینیسم پست مدرنیست
۶۸	۷-۱. تلفیق فمینیسم و پست مدرنیسم
۶۹	۷-۲. ارزیابی
۷۰	چارچوب نظری تلفیقی

فصل سوم: نظریه اسلامی

۷۴	۱. مبانی فلسفی
۷۴	۱-۱. تفاوت‌های جنسی از دیدگاه اسلام

۷۸	۱- ۲. برابری و نابرابری جنسی از دیدگاه اسلام
۸۱	۱- ۳. فلسفه تمایز جنسیتی در اسلام
۸۴	۲. تبیین نابرابری جنسی
۸۷	۳. تبیین ستم جنسی
۸۸	۳- ۱. تفاوت‌های جنسی طبیعی
۸۹	۳- ۲. میزان ارتباط و دسترسی
۸۹	۳- ۳. کنترل درونی (ایمان و اخلاق)
۹۰	۳- ۴. کنترل بیرونی
۹۰	الف) نهاد حکومت و قانون
۹۱	ب) نظارت اجتماعی
۹۳	۳- ۵. سایر متغیرها
۹۳	جمع‌بندی

بخش دوم: راهبردها

فصل چهارم: راهبردهای فمینیسم

۹۸	۱. تربیت انسان‌های دوجنسیتی
۱۰۲	۲. راهبردهای لیبرال فمینیستی
۱۰۵	۳. راهبردهای مارکسیستی
۱۰۸	۴. راهبردهای رادیکال فمینیستی
۱۱۱	۵. راهبردهای اگزستانسیالیستی
۱۱۱	۶. راهبردهای تلفیقی
۱۱۲	جمع‌بندی

فصل پنجم: راهبردهای اسلام

۱۱۴	۱. راهبردهای رفع نابرابری جنسی
۱۱۹	۲. راهبردهای رفع ستم جنسی
۱۲۰	۲- ۱. عوامل زیست‌شناختی
۱۲۴	۲- ۲. جامعه‌پذیری
۱۲۴	۲- ۳. امکان دسترسی

۱۲۹	۲- ۴. عوامل فرهنگی
۱۲۹	۲- ۵. موانع ستم جنسی
۱۲۹	الف) ایمان و اخلاق
۱۳۱	ب) نهاد حکومت و قانون
۱۳۲	ج) نظارت اجتماعی

فهرست منابع و مأخذ

۱۳۴	الف) منابع فارسی و عربی
۱۳۶	ب) منابع انگلیسی
۱۳۸	نمایه اشخاص
۱۴۰	نمایه اصطلاحات

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی ایبه منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و مهار پدیده‌های انسانی، در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی و فرهنگ و ارزشهای اصیل جوامع، شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارایی این‌گونه پژوهشها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسایل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی(ره) بنیانگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری دفتر همکاری حوزه و دانشگاه را در سال ۱۳۶۱ فراهم ساخت و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت اساتید حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جوامع علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار ده‌ها کتاب و فصلنامه علمی - تخصصی و دوفصلنامه‌های علمی - پژوهشی اشاره کرد.

کتاب حاضر می‌تواند به عنوان یک منبع برای دانشجویانی که در حوزه مطالعات زنان به بررسی و تحقیق اشتغال دارند و نیز دیگر علاقه‌مندان این‌گونه مباحث مورد استفاده قرار گیرد.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از تلاشهای مؤلف گرامی جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای حسین بستان (نجفی)، تقدیر و تشکر کند.

پیشگفتار

امروزه به موازات تحولات گسترده‌ای که در اوضاع اجتماعی زنان در جوامع بشری پدید آمده است، شاهد گسترش فزایندهٔ مباحث نظری و تجربی گوناگون با نام مطالعات زنان هستیم. یکی از موضوعات محوری این مطالعات، نابرابری و ستم جنسی است و یکی از نهادهایی که تمام همت خود را در تبیین نظری این موضوع و کوشش عملی برای از میان برداشتن آن نموده «نهضت دفاع از حقوق زنان» یا «جنبش فمینیسم» است.

از آن‌جا که بیش‌تر صاحب‌نظران این جنبش، از چشم‌اندازهای فکری غیردینی و گاه ضد‌دینی به مسائل و مشکلات زنان نگریسته‌اند، بروز تضادهایی بین آرای فمینیستی و دیدگاه‌های دینی، امری دور از انتظار نیست؛ واقعیتی که در مورد همهٔ مکاتب - و به تعبیری «ایسم»‌های غیردینی شناخته شده - صدق می‌کند. در عین حال، نمی‌توان به دلیل پذیرش مبانی غیردینی و یا حتی الحادی از سوی یک مکتب فکری، از تمامی دستاوردهای مثبت نظری یا عملی آن چشم پوشید؛ بلکه باید مجهز به عقل و منطق به استقبال آن شتافت و کژی‌های آن را از راستی‌هایش باز شناخت.

کتاب حاضر نتیجهٔ مطالعه‌ای است نظری و تطبیقی که دربارهٔ عوامل نابرابری و ستم جنسی و راهبردهای رفع آن، از دیدگاه فمینیسم و اسلام انجام گرفته است. هدف از تدوین این کتاب، از یک سو، شرح مختصر نظریه‌ها و راهبردهای اندیشمندان فمینیست و از سوی دیگر، بررسی دیدگاه اسلام در زمینه‌های یاد شده، بر اساس آیات قرآن و احادیث اسلامی، است. با توجه به کمبود پیشینه‌های تحقیقی مناسب در زمینهٔ این نوع مطالعات نسبتاً جدید، به ویژه به زبان فارسی، امید می‌رود این تلاش متواضعانه - که به کاستی‌های آن اذعان دارم - مورد عنایت اساتید، دانشجویان و سایر علاقه‌مندان قرار گیرد.

در این جا لازم می‌دانم از تمامی عزیزانی که در تدوین این اثر به یاری و حمایت بی‌شائبه آنان متکی بودم، به‌ویژه حجة الاسلام والمسلمین علیرضا اعرافی، رئیس محترم پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، حجة الاسلام والمسلمین محمود نوذری، و همچنین حجج اسلام آقایان سیدمحمد غروی، محمود رجیبی و دکتر محمدحسین پناهی که این نوشتار با نظارت دقیق و راهنمایی‌های ارزشمند آنان به سامان رسید، تشکر و قدردانی کنم و توفیق همگان را در خدمت به آرمان‌های اسلامی و انسانی از خداوند متان مسألت نمایم.

حسین بستان (نجفی)

دی‌ماه ۱۳۸۱